AHMED BİN MUHAMMED (Ebû Bekr-i Hallâl)

Bağdâd'da yetişen Hanbelî mezhebi fıkıh âlimlerinden. İsmi, Ahmed bin Muhammed bin Hârûn el-Bağdâdî'dir. Künyesi, Ebû Bekir'dir. Hallâl lakabıyla meşhûr olmuştur. Hanbelî âlimlerinin büyüklerindendir. İlim tahsil etmek için çok yer dolaştı. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel'in mezhebindeki mes'eleleri bir çok âlimden öğrenip, büyük bir eser yazdı. 311 (m. 923) senesi Rabî-ül-evvel ayında Bağdâd'da vefât etti. Cenâze namazını Ebû Ömer Hamza bin Kâsım el-Hâşimî kıldırdı. Ebû Bekr-i Mervezî'nin kabrinin güney tarafına defn edildi.

Hanbelî mezhebinde yetişen âlimlerin en büyüklerinden olan Ahmed el-Hallâl, Ahmed bin Hanbel'in eshâbından olan birçok âlimden ilim aldı. Bunlardan Hasen bin Arefe, Sa'dân bin Nasr, Muhammed bin Avf el-Hımsî ve onların zamanındakiler ile daha sonra gelen birçok âlimden, bu mezhebin mes'elelerini öğrendi. Onlardan hadîs-i şerîf dinledi ve rivâyetlerde bulundu. Yüksek din bilgilerinde mütehassıs büyük İslâm âlimi Ebû Bekr el-Mervezî ile ölünceye kadar sohbet edip ilminden istifâde etti. Fıkıh ilmini ondan öğrendi. Kendisinden de, İmâm-ı Ahmed'in mezhebindeki mes'elelere âit ilimleri öğrenmek için, birçok kimseler gelip ilim tahsil etti. Bunlardan başlıcaları şunlardır: Ahmed bin Hanbel'in iki oğlu Sâlih ve Abdullah, İbrâhîm el-Harbî, el-Meymûnî, Bedr-ül-megâzî, Ebû Yahyâ en-Nâkıd, İmâm-ı Ahmed'in amcasının oğlu Hanbel, Kâdı el-Beretî, Harb el-Kirmânî, Ebû Zür'a ed-Dımeşkî, İsmail bin İshâk es-Sekafî, Yûsuf bin Mûsâ el-Kattân, Muhammed bin Bişr, Ebû Nadr el-Iclî, Muhammed bin Yahyâ el-Kehhâl, Ömer bin Sâlih el-Bağdâdî, Tâlib bin Hırre el-Ezenî, Hasen bin Sevvâb, Muhammed bin Hasen bin Hassan, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ahmed bin Hâşim el-Antâkî, Osman bin Sâlih bin Harzâz, Ahmed bin Mekîn el-Antâkî ve daha isimleri sayılamıyacak kadar çok âlim.

Ondan en çok istifâde eden ve "Gulâm-ül-Hallâl" adı ile meşhûr olan Ebû Bekr Abdülazîz bin Ca'fer'dir. Ondan ilim öğrenmek için gelenler, Câmi'ul Mehdî'de büyük bir halka teşkil ediyorlardı.

Onun Hanbelî mezhebindeki mes'elelere vukûfiyeti o kadar çoktu ki, o asırda ve daha sonra ona yetişen olmadı. Bu mezhebte zamanının âlimlerine imâm oldu. İlimdeki ve faziletteki büyüklüğünü, bütün âlimler sözbirliği ile bildirmekte olup, ayrıca eserleri de, ilminin genişliğine şahittir. O, çok hadîs-i şerîf rivâyet edip, eserinde yazdı. Mes'elelerin delîllerini beyân edip, isbât etmek husûsunda çok mahirdi. İlmî müzâkere ve münâzarada eşine az rastlanırdı.

Talebesi Abdülazîz bin Ca'fer diyor ki, "Büyük âlim Ebü'l-Hasen bin Beşşâr ez-Zâhid, Ebû Bekr-i Hallâl ile mescidde bulunuyordu. Kendisine dînî bir mes'ele soruldu. Ahmed bin Hanbel'in mezhebinde büyük âlim olan bu zâta sorun diyerek, Ebû Bekr-i Hallâl'ı işâret edip ona havale etti. Bunu tekrar tekrar söylediğini çok işittim."

Yine Ebû Bekr Abdülazîz dedi ki, "Ebû Bekr-i Hallâl'dan işittim. Buyurdu ki: İlim öğrenmeyi talep etmeyen kimse, ayağını nereye koyacağını bilemez."

Ebû Bekr-i Hallâl buyuruyor ki:

"İlim ehli için, kendilerinin bilmesi gereken şeyleri iyi öğrenmeleri ve onu devamlı müzâkere etmeleri lâzımdır. Bununla beraber çok dinlemeleri, ilimle amel etmeleri ve bu husûsta çok tefekkür etmeleri de gerekir. Bu işe ilk defa teşebbüs eden kimse, Şu'be bin Haccâc'dır. Ondan sonra Yahyâ el-Kattân oldu. Bu ikisinden sonra üç kişi daha oldu. Bir dördüncüsü olmadı. Bunlar da, Ahmed bin Hanbel, Yahyâ bin Maîn ve Ali bin Medenî'dir."

Hüseyn bin Şehriyâr diyor ki, "İlimde, hepimiz Ebû Bekr-i Hallâl'a tâbi olmuştuk. Çünkü onun eserlerini ve sahip olduğu ilmi hiç kimse geçememişti."

Ebû Bekr eş-Şîrâd diyor ki, "Hallâl, kitaplarını tasnif ettikten sonra, bizim de ilim için huzûruna gelip bizzat kendisinden dinleyerek öğrenmemizi istiyordu. Hallbuki bu, bizim için çok zor olan bir işti. Ebû Bekr bin Şehriyâr, bu husûsta bana şöyle demişti: "İlim öğrenmek istiyen herkes, niçin Ebû Bekr-i Hallâl'a gitmiyor? Onun öğrenip rivâyet ettiği kadar ilme sahip olan daha başka kim vardır?"

Abdülazîz bin Ca'fer, hocası Ebû Bekr-i Hallâl'ın şöyle dediğini bildiriyor: İbrahim bin İshâk en-Nişâbûrî, diyor ki: "Ebû Abdullah'a birisi gelip, "Benim râfızî bir komşum var. Ona selâm verebilir miyim?" diye sordu. O da, "Hayır! Verdiği selâmını da almayın" diye cevap verdi.

Ebû Bekr-i Hallâl şöyle anlatıyor: "Ahmed bin Hanbel'e zühd hakkında; "Bir kimsenin yanında çok mal, para bulunması zühdüne mâni olur mu?" diye soruldu. O da: "Evet!.. Fakat o mal, arttığı zaman sevinip şımarmamak, azaldığı zaman da üzülmemek şartı ile mâni olmaz" diye cevap verdi."

Ve yine şöyle anlatıyor: Ahmed bin Hanbel, Süfyân-ı Sevrî'nin: "Bir kimsenin insanlara reîs, şef olmak arzusu, onun altını ve gümüşü, ya'nî parayı sevmesinden daha sevimlidir. Halbuki mevkiî, makam sevgisi çok olan kimse, dâima insanların ayıbını araştırır, insanlar da, ona ayıp, kusur gibi şeyler bulaştırmaya kalkışırlar" buyurduğunu bildirdi.

Yine anlattı ki: "Abdullah bin Ahmed'in babasından, orun da Süfyân-ı Sevrî'den şöyle bildirdiğini işittim: Süfyân-ı Sevrî hazretleri buyurdu ki: "İlmini arttıran kimse, ilmi sebebiyle dünyâya yaklaşırsa, Allahü teâlâdan da uzak olur."

Yine şöyle anlatıyor: "İbrâhîm bin Eş'as diyor ki, "Fudayl'den şöyle işittim. Buyurdu ki: İnsanlardaki zühdün alâmeti; insanların kendisini övmesini istememesi ve onların kötülemeleriyle rahatsızlık duymamasıdır. Tanınmamaya gücün yeterse, böyle yap! İnsanların övmemesinin sana ne zararı dokunur? Allahü teâlâ tarafından övülmüş olduğun zaman, insanların yanında kötülenmiş olmandan sana ne? Bir kimse, kendisinin meşhûr olmasını isterse, kimse onun adını anmaz. Kendisinin övülmesinden hoşlanmayan kimseyi de, hep hayırla yâd ederler."

Ahmed bin Muhammed el-Hallâl'ın rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîf şöyledir:

"Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz, şehirde olduğu hâlde (özrü sebebiyle), öğle ile ikindi namazlarını cem' ederek, birleştirerek dörder rek'at kıldı. Akşam ile yatsı namazlarını cem' edip, yedi rek'at olarak kıldı." İmâm-ı Mâlik, "Yağmurlu bir gecede böyle kılmıştı" diyor. Dört mezhebin diğer üç imâmı da, namazların cem' edilip takdim ve te'hîr edilerek kılınabilmesinin sebeplerini, ayrı ayrı bildirmişlerdir. Bu husûsta (el-Fıkh-u alel Mezâhib-il-erbe'a) kitabının birinci cild 483. sahîfesinde şu bilgiler verilmektedir" "Özrü olmıyanın beş vakit namazı vaktinde kılması lâzımdır. Vakti gelmeden önce ve vakti geçtikten sonra kılmak caiz değildir. Dîn-i İslâm merhamet, kolaylık dînidir. Meşakkat olunca, namazları vakitlerinden sonra kılmağa izin verilmiştir, iki namazı cem' etmeğe de izin verilmiştir. Fakat bunun, sebeplerine ve şartlarına uygun olması lâzımdır. Bu şartlara uymadan, vaktinde kılmamak büyük günâh olur. Bu şartlar, dört mezhebde başka başkadır. Mâlikî mezhebinde, seferde, hastalıkta, yağmurda ve gece çamurda, iki namazı cem' etmek caiz olar. Şafiî mezhebinde, seferde ve yağmurda iki

namazı cem' etmek caizdir. Hanefî mezhebinde, yalnız Arafat meydanında ve Müzdelife'de, hacıların iki namazı cem' etmeleri caiz ve lâzımdır. Hanbelî mezhebinde, seferde, hastalıkta, kadının emzikli veya müstehâza (özürlü) olmasında, abdesti bozan özürlerde, abdest ve teyemmüm için meşakkat çekenlerde ve a'mâ ve yer altında çalışan gibi, namaz vaktini anlamakta âciz olanın ve canından, malından ve namusundan korkanın ve ma'îşetine zarar gelecek olanın iki namazı cem' etmeleri caiz olur. İki namazı cem' etmek demek, ikindiyi takdim ederek, öğle vaktinde öğle ile birlikte kılmak veya öğleyi te'hîr ederek, ikindi vaktinde ikindi ile birlikte kılmak veya akşam ile yatsıyı da, böyle takdim veya te'hîr etmektir. Sabah namazı, hiçbir zaman cem' edilmez.

Eserlerinden başlıcaları şunlardır:

1. Kitâb-ül-câmi': Hanbelî fıkhını bildiren büyük bir eserdir. Yaklaşık yirmi cild hâlinde neşr edilmiştir.

2. Kitab-üs-sünne ve elfâz-ı Ahmed ved-delîl alâ zâlike mine'l-ehâdîs: Resûlullahın hadîs-i şerîflerini, fiilî ve takriri sünnetlerini ve Ahmed bin Hanbel'in ictihâdları ile bunlara delîl olan hadîs-i şerifleri, en geniş şekilde açıklayan çok kıymetli bir eserdir. Üç büyük cild hâlinde neşr edilmiştir.

3. Kitab-ül-ilel: Hadîs-i şeriflerin illetlerini beyân eden bir eser olup, çok yer dolaşarak ve birçok râvinin rivâyetlerini tahkîkten sonra tasnif ettiği eserdir. Üç cild halindedir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ı Hanâbile cild-2, sh. 12

2) Târîh-i Bağdâd cild-5, sh. 112

3) Mu'cem-ül-müellifîn cild-2, sh. 166

4) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 261

5) Tezkiret-ül-huffâz cild-3, sh. 785

6) El-Bidâye ven-nihâye cild-11, sh. 148